

УДК [378.016.80]:33

Марія ЯКУБОВСЬКА

АРХЕТИП ТВОРЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОСТІ: ПРОЧИТАННЯ РОМАНУ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «ПРОРОК І МАРІЯ»

На прикладі аналізу архетипу роману Галини Тарасюк досліджується парадигма взаємодії людської особистості і архетипу сучасної культури як основа творення культурологічної парадигми сучасності. На конкретних прикладах доводиться, що література виступає найдієвішим способом формування самосвідомості людської індивідуальності, а відтак і важливим чинником творення культурологічної парадигми сучасності. Тому поява в інформаційному просторі книги Галини Тарасюк має велике державотворче значення, адже на прикладі найвидатніших постатей нашої історії: Тараса Григоровича Шевченка та Марії Олександрівни Вілінської, на прикладі їхніх духовних взаємин і творчої співпраці розгортається живий діалог у розчиненому на-встіж діапазоні.

Ключові слова: архетип сучасної культури, культурологічна парадигма, культурологічний світогляд, демократизація навчання, інноваційні програми, гармонійний розвиток особистості.

© М. ЯКУБОВСЬКА, 2018

У процесі формування культурологічної парадигми сучасності величезного значення набувають наукові праці філософів, педагогів, психологів, серед яких важливу роль відіграють праці В. Кременя, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Барабанщикова, В. Гриньова, І. Ісаєва, В. Сластьоніна, Є. Барбіна, А. Бойко, Г. Васяновича, С. Гончаренка та ін. [2]. Зростання ролі культури в житті суспільства, успіхи, досягнуті в науково-теоретичній думці, багато в чому обумовили посилення уваги дослідників з різних галузей наук до дослідження і обґрунтування усіх структурних компонентів, які включає в себе поняття «культура». Кожна епоха має свої символи, кожна доба має свої особливості, та незмінною залишається позиція тих, хто визначає почерк своєї доби. Такою особистістю є постать Тараса Григоровича Шевченка. Серед дослідників творчості Т. Шевченка виділяємо праці М. Жулинського, М. Ільницького, Т. Салиги, Ю. Коваліва, М. Наєнка, Л. Сеника, М. Зимомрі, О. Астаф'єва, Г. Ключека та ін. [4]. Упродовж останнього десятиліття у гуманітарних науках культурологічного напрямку розробляється широке коло культурологічних проблем, пов'язаних з новим етапом творення культурологічної парадигми сучасності, зокрема ролі літератури як важливого чинника цього інноваційного процесу. Творячи основні засади культурологічної парадигми сучасності, учені продовжують і розвивають великі ідеї добра, краси і культури в процесі формування особистості.

Мета дослідження: на прикладі аналізу архетипу роману Галини Тарасюк «Зоре моя вечірняя» розглядаються засади формування культурологічної парадигми сучасності. На конкретних прикладах доводиться, що гармонійного, всебічного розвитку, освіченості, духовного багатства, моральної чистоти людина досягає лише за умови, коли поряд з інтелектуальною, моральною, естетичною присутній високий рівень культури праці; адже людська індивідуальність в усі часи мала визначальний вплив на становлення культурологічного середовища епохи.

Література як спосіб формування самосвідомості людської індивідуальності виступає найдієвішим чинником творення культурологічної парадигми сучасності. Тому поява в інформаційному просторі книги Галини Тарасюк має велике державотворче значення, адже на прикладі найвидатніших постатей нашої історії, на прикладі їхніх взаємин розгортається живий діалог у розчиненому на-встіж діапазоні.

Отож, наша історія зійшла зі сторінок роману живою і справжньою, де кожна титла і кома не просто

осмислена живою водою сьогодення, а западає у душу живими струменями глибинної мислетворчої діяльності. Бо «не минати ніже титли» — це не просто знати, а вміти відчутти той час як найбільшу Богом дану сутність, яка не проминає у нашому естві, у нашому живому організмі. Не раз думалося: а може, таки так, за допомогою бібліографічного методу, можна посправжньому оживити оте непроминальне літературне дійство, яке є нашою вічно присутньою історією.

Галина Тарасюк у романі «Зоре моя вечірняя» не просто звернулася до епохи, коли вкотре на нашому державотворчому триванні постало оте одвічне гамлетівське «Бути!», постало найперше духовними зусиллями тих, яких було не так багато, бо «мало нас дрібнесенька щопта» (вислів їхнього побратимасподвижника із одночася духовного Василя Стуса. — *М. Я.*) — вона пережила її і підійшла аж до такого глибокого одкровення, яке можна порівняти із одкровеннями найвидатніших досягнень нашого часу.

Тарас Шевченко і Марко Вовчок приходять до нас несподівано живими у розмаїтті суспільно-громадських стосунків, у непростому утвердженні націєтворчих постулатів, у боротьбі із малоросійством як явищем, у непростих особистісних взаєминах, де коло оточуючих «доброзичливців» сповідують заздрість і холоуїство, які часто становлять чи не більшу загрозу як зовнішня агресія. «Тож ненависть Кулішів супроводжувала «доню Шевченка» і після її смерті. Про що свідчать «Спомини про Марка Вовчка» Олександри Михайлівни, написані одразу після смерті Марії Олександрівни 30 серпня 1907 року, і надруковані через два роки у журналі «Рідний край», який виходив у Полтаві за редагування Олени Пчілки. Не віриться, що ці дуже суб'єктивні мемуари, в яких обливалася брудом не тільки Марко Вовчок, а й великий небіжчик Тарас Шевченко, писала та юна княгиня, на весіллі якої був боярином Тарас Григорович, і яка, за словами Куліша, нібито від щирості душевної і усвідомлення його величі, збиралася віддати все своє віно ради того, щоб Кобзар поїхав за кордон подивитися світа» [3, с. 42].

Здавалося, від того неприкаяного часу, коли засніжена зима Санкт-Петербурга звела дві самотні душі, ніхто так тонко і філігранно, з такою високою шляхетністю не зумів доторкнутися до найбільшої таємниці часу, схованої за томами написаних досліджень, за сотнями, десятками диспутів і розмов, як письменниця Галина Тарасюк.

Тому роман-дослідження «Зоре моя вечірняя» можна розглядати як абсолютно новітній етап у розвитку сучасного письменства, оскільки на прикладі двох талановитих особистостей Тараса Шевченка і Марко Вовчок досліджується роль особистісних взаємин людських індивідуальностей у соціумі — проблема, яка набуває щораз більшої актуальності з плином часу. Коли загроза третьої світової час від часу нависає як загроза над людством, коли доля людства нерідко залежить від волі окремих одиниць, проблема психологічної взаємодії набуває щораз більшого значення.

Цю проблему розглядаємо як стратегію психологічної безпеки як суспільства, так і окремої людини. Тому щораз більшої ваги будуть набирати твори, у яких проблема краси людських взаємин стає наріжним каменем творчого дійства. А психологічна лінія розвитку взаємин між Тарасом Шевченком і Марією Олександрівною Вілінською стає не просто предметом філігранного літературознавчого дослідження, а основою новітньої поетичної парадигми нашого літературного постулу.

Адже не ради смакування тих чи інших деталей, як це почасти буває в окремих творах сучасної літератури, а ради отієї вічної незбагненої духовної пам'яті про красу стосунків двох особистостей, для яких було спільне у життєвій долі — пошуки духовних скарбів людства, які б дозволили йому ставати щораз вищим у наближенні до Господніх одкровень. Тому і супроводжували інтерпретацію своїх стосунки мовчанкою — чи не чекали часу, коли людство доросте до усвідомлення, що «людська душа — то тихе море сіліз; плювати в неї — гріх тяжкий, не можна» (Ліна Костенко. — *М. Я.*)

Проблема людських стосунків у глобальній інтерпретації — це проблема ХХ століття, оскільки у часи тоталітарного засилля почалася тотальна руйнація людських взаємин. ХІХ століття у більшості випадків трималося на традиційній патріархально-родинній парадигмі, оснований на християнських цінностях. Звичайно, у сегменті родин Лисенків — Косачів — Драгоманових — Старицьких і т. д. духовно-інтелектуальний фактор відігравав визначальну роль. Але це був кінець століття. А тут століття щойно розпочиналося і Тарасові Шевченкові усе життя доводилося пам'ятати про свої духовні корені, бо він був не просто письменником, а був захисником і його творчі корені жилилися живодайними народними соками.

Коли читаєш роман Галини Тарасюк, іноді просто приходиться дивне відчуття, що чи не сам Пророк вдив

її пером, розставляючи акценти, натяки і півтони. Особливий фон оповіді — наче щира розмова двох небайдужих людей. Наче Господня сповідь, де творять свої стосунками лишень двоє; а той мирський світ, який однаково осудить і, може, і нічого не зрозуміє — там, за межею забуття. Як усі інші жінки, які були випадком, а може, просто пригодою у житті Шевченка, бо у кожному обличчі він шукав Марієних духовних рис найперше.

«Якби з ким сісти, хліба з'їсти», — це рядки із поезії Тараса Шевченка не просто як архетип самотності людського «я» у світі цивілізаційного поступу — це парадигма ще неусвідомленої (або усвідомленої на рівні інтуїції) найбільшої проблеми майбутнього людства — самоті і самотності.

Це психологічна загроза уже перейденого нами ХХ століття — рвуться найближчі стосунки, починаючи від неоромантичних одкровенень із символістичними та імпресіоністичними вкрапленнями: брат іде на брата, син вбиває матір... І закономірність наступних злочинів ХХ стає можливим найперше тому, що «оддурається брат брата і дитини мати».

Чи був Тарас пророком, Господнім посланцем? Як добре, що видатна письменниця Галина Тарасюк не ставить тих питань, які за межею Абсолюту. Як добре, що відчинені часово-просторові межі роману — читач сам повинен сформулювати своє ставлення. Так як на Господній сповіді — кожен сам дає відповідь за свої вчинки — вольні і невольні. Звідси і вибрана абсолютно новаторська форма роману: роман-мозаїка, або роман-мікс. Така романна оповідь не має аналогів навіть у світовій літературі, бо поєднує у собі у щасливий сув'язі і вишукані художні картини, і інтелектуальне письмо, так густо насичене багатьма історіографічними фактами, що могло би стати підручним матеріалом для вивчення багатьох культурологічних дисциплін. Власне, у такій інтеграційній основі також бачимо новаторство і роману, і педагогічних інновацій, за якими майбутнє.

Питання творення інноваційної культурологічної парадигми сучасності ще лишень починається. Це завдання усіх культурологічних напрямків ХХІ століття. Або навіть третього тисячоліття. Це не про цей бунт духовного поступу, який розіб'є рабські пута, мислив Іван Франко. Це еволюція духовно-емоційного архетипу сучасного літературного дійства, яке почасти таки відстає від потреб нашого сьогодення. Запаси нашого часу вичерпані, людство на грані нових еволюційних рубежів — тому творення

культурологічної парадигми сучасності виступає надважливою засадою сучасної духовної культури

Підміна цінностей, стратегія подвійної моралі, теорія подвійних стандартів призвело до сучасної духовної кризи людства. Старі стереотипи перестали працювати, нові щойно народжуються. Система олігархічних мотивацій (хто має гроші — той править світом) прийшла у духовну сферу звироднілим монстром. Тому підтримка високодуховних творів сучасності стає питанням першочергової ваги.

Аналізуючи роман Галини Тарасюк «Зоре моя вечірняя» професор КПНУ ім. І. Огієнка Галини Насмінчук справедливо стверджує: «Зоре моя вечірняя...», мабуть, третій (після «Тарасових шляхів» Оксани Іваненко і «Українських ночей...» Єжи Єнджеєвича) роман, який так повно відстежує стосунки Шевченка з представниками різних суспільних прошарків і національностей: від родини слов'янофілів Аксакових до польських поетів-інсургентів, від революційних демократів Чернишевського і Добролюбова до немирівських «хлопоманів» Опанаса Марковича і Петра Барщевського, від українських родин Білозерських, Смиренків, Лазаревських до аристократа Толстого. З тією хіба різницею, що Галина Тарасюк в результаті доводить, що Шевченко був утіленням героїчного чину і символом свободи для всіх, хто виношував ідею вільної від рабства Європи» [1].

Свого часу Л. Уайт у праці «Концепції еволюції в культурній антропології» та «Еволюції культури», надав визначення культури (найефективнішому способу оволодіння світом, перетворення і регулювання культурологічних процесів за допомогою символів) та запропонував поняття «культурологія». Дослідник виділяв у культурі три процеси і, відповідно, три можливі способи її інтерпретації: часовий (хронологічна послідовність одиничних подій, яку досліджує історія культури); формальний (розгляд явищ культури в позачасовому, структурному і функціональних аспектах; цією проблематикою займається наука теорія культури); формально-часовий (розгляд явищ у вигляді послідовності зміни його форм; інтерпретацією цього процесу займається еволюціонізм) [5].

Розглядаючи культуру як інтегровану систему, Л. Уайт зосереджує увагу на дослідженні взаємовпливів трьох підсистем. На наш погляд, учений все ж таки віддає перевагу технологічній підсистемі, яка детермінує усі інші складники культури і зв'язана з постійним

збільшенням втрат енергії. Функціонування культури як єдиного цілого визначається витратою необхідної кількості енергії за певний проміжок часу. Енергетична концепція еволюції культури, започаткована Л. Уайтом, дає можливість стверджувати про непроминальність духовно-еволюційних досягнень людства [5].

І тільки культурологічні досягнення створюють ту гармонію, без якої поступ людства стає просто неможливим: людство неначе хворіє на важку хворобу, «задишаючись» у власному безкультур'ї. Відсутність гармонійного балансу є надзагрозою для існування цілого людства, тому підтримка і промоція низькопробних культурологічних явищ, на які суспільні інституції поки що або не звертають уваги, або просто не мають часу зважати в умовах важких випробувань, через які проходить світова цивілізація, несуть не меншу небезпеку, аніж, скажімо, екологічні лиха.

Непрофесійний підхід до оцінки і, найголовніше, до просування на інформаційному ринку вторинних явищ становить загрозу існування людської цивілізації. У недалекому тоталітарному минулому ми мали сумний досвід культурологічного тривання в умовах подвійних стандартів. Правда на кухні і правда на людях, правда для себе і правда для начальства, правда на мітингу і правда в особистій розмові — ці явища спричинили до віками складених моральних цінностей.

Проблеми добра, милосердя, честі і чесності знівеливалися, збідли, перестали «працювати» у морально-духовному сегменті. Виборовши Незалежність, українське суспільство приходять до розуміння, що потрібно творити інноваційну культурологічну парадигму. Тобто, відбулося чи то «призвичаєння» до таких простих і таких необхідних речей — як буває біологічний людський організм звикає до певних цілком пристойних ліків. Аби вижити, людство потребує уже сильніших складників: ті ж самі моральні приписи, які ніхто не відміняв, потребують додаткової складової: супровідних додаткових рецепторів, без яких людина, а відтак і людство, уже не може розраховувати на еволюційний поступ.

Духовний поступ людства неможливий без зваженої і правдивої оцінки здобутків минулого набуває важливого значення не лише для проблем культурологічного чи літературознавчого значення, а і для загальних тенденцій поступу людства, оскільки викривлене неправдиве відображення минулих явищ, або ще гірше — мовчазне смакування окремих деталей, гротескно-неправильне потрактування стосунків

тощо веде до хибного, як у кривому дзеркалі, відтворення загальних еволюційних законів розвитку людства. «Мовчуше божество», «Пророк кроткий», «обличитель жестоких людей неситих», «проста баба», «світова заволока», «зоренька свята» і «сила молода», «чорна вдова», «хрещена і рідна доня» Пророка і Генія і, нарешті, класик української літератури». Усе це — вона, Марко Вовчок. Єдина і по-справжньому велика любов Тараса Шевченка» [3, с. 234].

Так письменниця Галина Тарасюк збирає у єдиний симбіоз усі іменні характеристики, якими охрещували знамениту Марію Олександрівну. А істинна проста, як хліб насущний, — вона була для Тараса Шевченка світлом, єдиною людиною, з якою би хотілося ділити навпіл хліб надвоє.

Це не було віддзеркалення двох душ — це була просто одна душа, яка билася в унісон із часом. «У тому, що ця передсмертна елегія присвячена Марку Вовчку, можна сумніватися, хіба що не знаючи того, що тільки з Марією Тарасові було так затишно-елегійно у хвилини їхніх коротких зустрічей у січні-квітні 1859 року, що з однією нею веселенько співалося та згадувалися дорогі серцю українські краєвиди з гаями темними та могилами в безкрайніх степах... З однією нею були тихі довірливі розмови і не було бурхливих ексцесів і непорозумінь, які буквально супроводжували кожне його закохання... Тільки між ними могла бути та гармонія, яку не в змозі були зруйнувати ні суди-пересуди, «добрі люди», ні молода Марііна спрага до життя, ні смерть...» [3, с. 345]. Навіть смерть не владна над справжніми стосунками. Уже згодом, десь у другій половині ХХ століття Григорій Тютюнник опише чуттєвість духовних стосунків в уже хрестоматійній на нинішній час новелі «Три зозулі з поклоном».

Марііна втеча у Європу для Тараса Шевченка стала не просто випробуванням самотністю — без неї він почувується, як ображена дитина, залишена без опіки чи птах з одним крилом, якому так важко злетіти.

«— Де... вона? Щось чув? — показував очима на розсипані на столі книжечки Марка Вовчка: «Ледациця», «Сестра», «Викуп»...

А почувши від переляканого Данила, що Марія Олександрівна з хлопчиком зупинилася у Дрездені, сама, бо Тургенєв поїхав у свій Париж, замість заспокоїтись, спитав, як ображена мала дитина:

— Чому? Чому вона поїхала не попрощавшись? Не сказавши дату від'їзду? Навіщо поїхала? Що

вона там не бачила, в тому Дрездені? Вона, ця геніальна, прекрасна і зовсім... зовсім незбагненна жінка!!! А де цей несамовитий Панько?» [3, с. 134].

Як бачимо на прикладі осмислення роману-дослідження Галини Тарасюк «Зоре моя вечірняя», утвердження лейтмотивної наскрізної лінії, що правда рано чи пізно торжествує — це не лише данина часу чи правді історії, а і данина сучасним культурологічним теоріям про енергозбереження духовного поступу людства. Ставлення до творчості Марка Вовчка, намагання применшити її роль в історії української літератури, нерозуміння оточення — все це ті «шпичаки» на духовному поступі людства.

Українська культурологічна історія письменниці Галиною Тарасюк розглядається як частина вселюдського розвитку. Звідси така необхідність донести правду про двох письменників — тільки правду, і нічого, крім правди. «І хоч наприкінці життя письменниці літературознавчі «страсті» по Марку Вовчку вляглися, а інтерес до її творів навпаки — неабияк зріс: виходить двотомник її творів у Києві, тритомник — у Львові, чимало перекладів у слов'янських країнах, а також у Франції, Данії, Німеччині, друкують її твори і російські журнали та альманахи, а десятки наукових, культурологічних та громадських організацій вважають за честь мати її своїм почесним членом, Марія Олександрівна сприймає всі почесті з вдячною стриманістю і навіть обережністю. Вона, як і колись, не щедра на спогади про своїх видатних сучасників... Чи не тому, що досить наслухалася «спогадів» про себе...» [3, с. 167].

Іноді здається: прийнято вважати, що час все розставляє на свої місця. Але без людського втручання, без лінії елементарного здорового глузду, повернення до правди може затягнутися. І ті, про кого правду не було говорено, виживуть навіть в умовах безпам'ятства і несправедливого очорнювання, але чи виживуть ті, які очорнювали правду і найбільше ті — які мовчки берегли свій хутір, своє комфортне мовчання, свої титули-звання-посади, або ті — які уже давно втратили орієнтир у просторі та часі, а найбільше пильнували — куди ж повернеться флюгер. Духовний культурологічний простір, на справедливе тривання якого ми звикли тепер нарікати, всього-навсього живиться енергією кожної людської індивідуальності. Бо ж мусить десь шукати води для підживлення. Отруюючись несправжньою вологою, він вибухає отруйними чорними квітами, від яких уже не має порятунку.

І тоді першими впадають під його отруйними шпичаками ті, які вичікували — такий простий закон виживання людства як духовної субстанції.

Історія творчого шляху Марка Вовчка — це ще одна еволюційна лінія у творчому розвої роману-версії «Зоре моя вечірняя» Галини Тарасюк. Духовно-просторова парадигма тоталітарної системи, де були лише експлуататори та експлуатовані майже упродовж століття спрощувала погляд на творчий доробок Марка Вовчка, адже «за кадром» залишалися такі характерні риси, з якими соцреалізм просто не давав собі ради: психологізм, культурологічний розвиток, становлення людської індивідуальності, духовно-емоційні корені становлення людства тощо...

«Та все ж... Та все ж... Улітку 1902 року вона таки приїхала до Києва разом з чоловіком Михайлом Лобач-Жученком — на презентацію третього видання «Народних оповідань» із передмовою П. Куліша, (написаною до першодруку 1858 р.). Майже два місяці жила в готелі Михайлівського собору, зустрічаючись із давніми друзями-селянами, письменниками і видавцями, відвідала усі дорогі серцю місця. Та все ж, головною подією її візиту були відвідини редакції «Київської старини», якій вона подарувала свою казку «Чортова пригода», присвячену Т.Г. Шевченкові. Вона навіть дозволила редактору написати в передслові до казки, що це Тарас Григорович заповідав Маркові Вовчку обробляти народні казки. І «Чортова пригода» — одна з написаних за Поетовим заповітом.

Це був її єдиний письмовий спогад про свого хрещеного батька» [3, с. 166].

Письменник вчив народ мислити, стверджує Галина Тарасюк, бо тільки мислячий народ має право на майбутнє. Письменник вчив не бути байдужим, бо тільки така позиція відкриває чисті рубежі. Письменник вчив найголовнішого людського здобутку — любові. Бо тільки любов дозволяє нам говорити з Богом. І тільки той, хто любить, здатен пройти всі кола Дантових випробувань. Прихильний еволюційної гносеології, австрійський економіст, лауреат Нобелівської премії Фрідріх фон Гаєк писав: «Нам необхідно мати не лише еволюційну епістемологію, а й еволюційну теорію розвитку моральних традицій, до речі, таку, яка значно відрізняється за своїм характером від тої, яку ми мали до нинішнього дня (...). Розвиток наших моральних традицій (як і багатьох інших аспектів культури людства) відбувався одночасно з роз-

витком нашого розуму, але не був його продуктом. І яким би дивним і парадоксальним не було моє твердження, все ж традиції моралі сильніші від здатностей розуму». Осмислення моралі через релігійну категорію гріха, як правило, виражається через моральні заповіді, переважно заборони: не вкради, не вбий, не зневажай, які Гаєк називає моральними практиками. Біблійна наука про людину, смерть і воскресіння базується на пізнанні сенсу буття, і моральні цінності є фундаментальною основою біблійної есхатології, яка включає еволюційний аспект: духовний розвиток, як повернення до істинної віри, до Бога, до знання про кінцеву мету життя людини і всього людства [5].

Без духовного поступу людства, стверджує своїм пророчим романом Галина Тарасюк, всі інші проблеми уже не мають абсолютного значення, тому що криза стає задавленою. Отже, нехтування культурологічною складовою у духовно-екологічному поступі людства веде або до загрози існування людства, або до відкинення його на колишні редути, які уже наче і були перейдені. Такий перебіг подій іноді нагадує воєнні дії: наступальні операції змінюються відходом і навпаки. Людство навіть на підсвідомому рівні намагається зберегти в довгому користуванні ті видатні твори мистецтва, котрі потрібні йому для виживання. Такі твори — як вітаміни для живого організму.

Головні персонажі роману Галини Тарасюк прагнуть відчувати себе частиною великого Всесвіту, говорити зі світом неба мовою черешневого світу і ностальгійного спалаху доріг. Любити так цей світ — бо розуміти, що лишень одержима стоїчна любов здатна його врятувати. І сходять зорі вишнями у душі, і природа гомонить з Богом, і під шаром попелу ворухаються крила древніх колісниць — а ліричний герой плаче «сльозами божих речень — порізаний на рими і вірші» (вислів Богдана-Ігоря Антонича. — *М. Я.*). Так і роман-одкровення Галини Тарасюк — це осмислення духовного поступу людства через долю двох видатних постатей — Тараса Григоровича Шевченка та Марії Олександрівни Вілінської.

Самовираження для поетики Галини Тарасюк — це ключове поняття. Заради ствердження істинного ладу речей письменниця намагається стати природною, й тоді способи вираження збігатимуться зі способами вираження самих речей. Спрямовуючи себе до природного способу вираження, людина бачить себе очима іншого тоді, коли вона сприймає його, і сприймає сама себе.

Внутрішній емоційний сегмент у поезії Галини Тарасюк ототожнює поняття мистецтва й вираження, вираження й інтуїції, вважаючи, що думка не передує її вираженню й тому мову не можна розглядати як засіб комунікації. Вона виникає спонтанно разом із висловленими через неї уявленнями. Під таким кутом зору словесні засоби залюбки можна розглядати як модель будь-якого вираження, наприклад, вираження засобами живопису або музики. Інтуїція-вираження стосується сфери споглядання, вона є акт духовної творчості, завершений образ, для якого специфіка певного матеріального середовища, в якому вона втілюється, неістотна.

Одна з найскладніших проблем, піднятих у книзі Галини Тарасюк, — проблема взаємовідносин «я» і Слова — їхнє взаємопроникнення і взаєморозчинення. Субстанція «я» себе усвідомлює у Слові; Слово знаходить своє вираження через діяльність «я». Чи не випливає з цього висновок, що літературна функція, яка є доміантною функцією мистецтва й спрямована на повідомлення як таке, виявляє свою неспроможність як засіб комунікації? Через неї не можна нічого повідомити, або, радше, можна повідомити тільки те, що стосується лише її самої. Повідомлення, яке міститься в ній, адресоване їй самій. А отже, ми маємо справу з «внутрішньою комунікацією», яка є засадничим принципом мистецької форми; письменник замикає мовлення на ньому самому (на мовленні) і цю замкнену структуру ми й звемо шедевральним твором мистецтва. «На відміну від буденного мовлення, — зазначав Г.Г. Гадамер, — поетичне мовлення, так само як філософське, має здатність замикатися на собі, й матеріалізуючись у відверненому «тексті», бути проте таким, що висловлюється нібито автономно, «власною владою». Все людське життя — це шлях між світлом і темрявою, між вибором «бути» і «не бути»... Цей вибір стоїть і перед великими цивілізаціями, і перед кожною людиною. На роздоріжжі світла — розчахнута душа епохи [4].

Філософія становлення буття, філософія становлення українства — один із провідних мотивів книги Галини Тарасюк. Зі сльози і смутку, із думання і вічності, із ударних дзвонів душ, які зачаровували світ постає висока і свята сутність духовної еволюції нашої державності. Самотність — це не усамітнення. Для усамітнення потрібно бути самому, тоді як самотність найгостріше виявляється в товаристві. За переконаннями Галини Тарасюк, будь-яке мислення здійснюється у усамітненні і діалогом ліричного героя із добою.

«Мій Боже милий, знову лихо!..
 Було так любо, було тихо;
 Ми заходились розкувати
 Своїм невольникам кайдани.
 Аж гульк!.. Ізнову потекла
 Мужичька кров! Кати вінчані,
 Мов пси голодні за маслак,
 Гризуться знову.

Так зреагував солдат-невольник Новопетровського укріплення Тарас Шевченко на початок Кримської війни 1853 року. Тож як тут не згадати Пантелеймона Куліша, який перший спостеріг магічну силу і містичну прозорливість Тарасових «плачів і пророкувань», яку можна пояснити закодованою в його генах історичною пам'яттю, високою громадянською свідомістю, розумінням світової політики та інтуїтивним відчуттям своєї епохи?!» [3, с. 277].

Галину Тарасюк найбільше цікавить проблеми становлення нашої державності на її генетичних рівнях. Бо щоб бажане стало явним — воно мусить перейти через самоусвідомлення цілого народу. І момент отого процесу авторка передає крізь призму суб'єктивного «я». Україна і світ — як логічний підсумок мислительної ріки, у яку заходиш як у надійну пристань. Як продовження безконечності, як траєкторія четвертого виміру; через який проходять воскреслі душі і найсвятіше: прагнення чину — во ім'я власної землі. У світлі культурологічного підходу епіцентром духовної еволюції українства є людина як вільна, активна індивідуальність, яка здатна до особистісної самодетермінації в спілкуванні і співпраці з іншими людьми, сама з собою і культурою. Роман Галини Тарасюк наче починає відлік нового часу духовної ери людства. І у цьому його найвища цінність.

Зростання ролі культури в житті суспільства, успіхи, досягнуті в науково-теоретичній думці, багато в чому обумовили посилення уваги дослідників з різних галузей наук до дослідження і обґрунтування усіх структурних компонентів, які включає в себе поняття «культура».

1. Насмінчук Г. Взаємини Тараса Шевченка і Марка Вовчка крізь призму художньої реконструкції / Г. Насмінчук // Літературна Україна. — 2017. — 21 грудня.
2. Профессиональное образование: Словарь: Учебное пособие / сост. С.В. Гончаренко, А. Зязюн, Н.Г. Ничкало и др. — Москва: Высшая школа, 2000. — 381 с.

3. Тарасюк Г. «Зоре моя вечірняя» / Г. Тарасюк. — Київ: Дніпро, 2016. — 733 с.
4. Украинская и зарубежная культура: Учебное пособие / М.М. Закович, А. Зязюн, А.Н. Семашко и др.; под ред. М.М. Заковича. — Киев: Знання. — 622 с.
5. Хаек Ф.А. Пагубная самонадеянность / Ф. Хаек. — Москва, 1992. — С. 22.

Maria Yakubovska

ARCHETYPE OF CULTUROLOGICAL PARADIGM OF MODERNITY: READING OF THE NOVEL BY GALYNA TARASIUK «PROPHET AND MARRY»

An example of an analysis of the archetype of the novel by Galyna Tarasiuk explores the paradigm of the interaction of the human person and the archetype of modern culture as the basis of the creation of the cultural paradigm of modernity. On concrete examples, it turns out that literature is the most effective way of forming the self-consciousness of human individuality, and hence an important factor in the creation of the cultural paradigm of modern times. Therefore, the appearance in the information space Galyna Tarasiuk's book has a great state-building significance, because on the example of the most prominent figures of our history, Taras Hryhorovych Shevchenko and Mariia Oleksandrivna Vilinska, on the example of their spiritual relationships and creative cooperation, a vibrant dialogue unfolds in a dissolute manner along the range.

Keywords: archetype of modern culture, culturological paradigm, cultural-world outlook, democratization of education, innovative programs, harmonious development of personality.

Мария Якубовська

АРХЕТИП КУЛЬТУРОЛОГІЧЕСКОЇ ПАРАДИГМИ СОВРЕМЕННОСТИ: ПРОЧТЕНИЕ РОМАНА ГАЛИНЫ ТАРАСЮК «ПРОРОК И МАРИЯ»

На прикладі аналізу архетипа роману Галини Тарасюк досліджується парадигма взаємодії культурологічної особистості і архетипа сучасної культури як основа створення культурологічної парадигми сучасності. На конкретних прикладах доводиться, що література виступає дійсним способом формування самосвідомості культурологічної особистості, а значить і важливим фактором створення культурологічної парадигми сучасності. Поєднання появи в інформаційному просторі книги Галини Тарасюк має велике державне значення, оскільки на прикладі видатних особистостей нашої історії: Тараса Григоровича Шевченка і Марії Олександрівни Вилинської, на прикладі їх духовних взаємодій і творчого співробітництва розгортається живою діалогом у розв'язанні діапазоні.

Ключевые слова: архетип сучасної культури, культурологічна парадигма, культурологічне світоглядання, демократизація освіти, інноваційні програми, гармонічне розвиток особистості.